

Ryszard Kleszcz

O racjonalności przekonań

Uwagi epistemologiczno-metodologiczne w kontekście filozoficznym

Wystąpienie poświęcone jest analizie i dyskusji problematyki racjonalności przekonań. Wobec przekonań, rozumianych jako nastawienia wobec zdań (sądów), można stawiać wymagania bycia prawdziwymi, uzasadnionymi czy racjonalnymi. Najbardziej rygorystyczne wymagania formułuje się wobec przekonań mających stanowić wiedzę. Wobec nich, przy klasycznym rozumieniu wiedzy (model KRW), wymienia się trzy niezbędne warunki. W tym modelu osoba X posiada wiedzę wtedy, gdy żywione przez nią przekonanie B posiada następujące własności:

- 1) B jest prawdziwe,
- 2) X jest przekonany, że B,
- 3) X dysponuje uzasadnieniem dla przekonania, że B.

Warunki te traktowane łącznie są trudnymi do spełnienia. Nie spełnia ich w znacznym stopniu to, co wchodzi w skład wiedzy naukowej (także wiedzy typu *science*). Tym bardziej nie spełniają ich przekonania zaliczane do zbioru filozoficznych. Do tych przekonań (filozoficznych) można stosować nie warunki KRW, lecz ogólne wymaganie racjonalności. Ogólnie biorąc, dane przekonanie będzie racjonalne, jeśli sąd – o którego akceptację w danym przypadku chodzi – będzie spełniał pewne kryteria. Te kryteria obejmują w standardowych ujęciach trzy warunki:

- 1) ścisłości (jasności) językowej,
- 2) przestrzegania wymogów logiki,
- 3) uzasadnienia.

Przyjmuje się przy tym, że filozofia jest dyscypliną różną – ze względów metodologicznych – od nauk szczegółowych i kryteria racjonalności stosowane w jej obrębie muszą być, w porównaniu do tychże nauk, osłabione. Takie metafizyczne rozstrzygnięcie, odróżniające filozofię i nauki (zwłaszcza przyrodnicze), rodzi potrzebę pewnego „rozluźnienia” tych zasad. Racjonalność w filozofii w przyjętym przez autora rozumieniu należy łączyć przede wszystkim z uzasadnianiem, które w kontekście filozofii można określić zagadnieniem argumentacji. Argumentacja w filozofii wykorzystuje rozmaite techniki, wykraczające dalece poza uzasadnianie znane z nauk szczegółowych. Skatalogowanie tych argumentów jest oczywiście sprawą sporną. W wystąpieniu omawia się i bliżej analizuje w kontekście filozoficznym przykładowe użycie argumentu *reductio ad absurdum* oraz poddaje dyskusji możliwość stosowania w filozofii argumentacji spekulatywnej. Te dwa przykłady prowadzą do pewnych ogólnych uwag dotyczących specyfiki argumentacji filozoficznej, mającej zapewnić racjonalność przekonaniom do tej dziedziny należącym.